

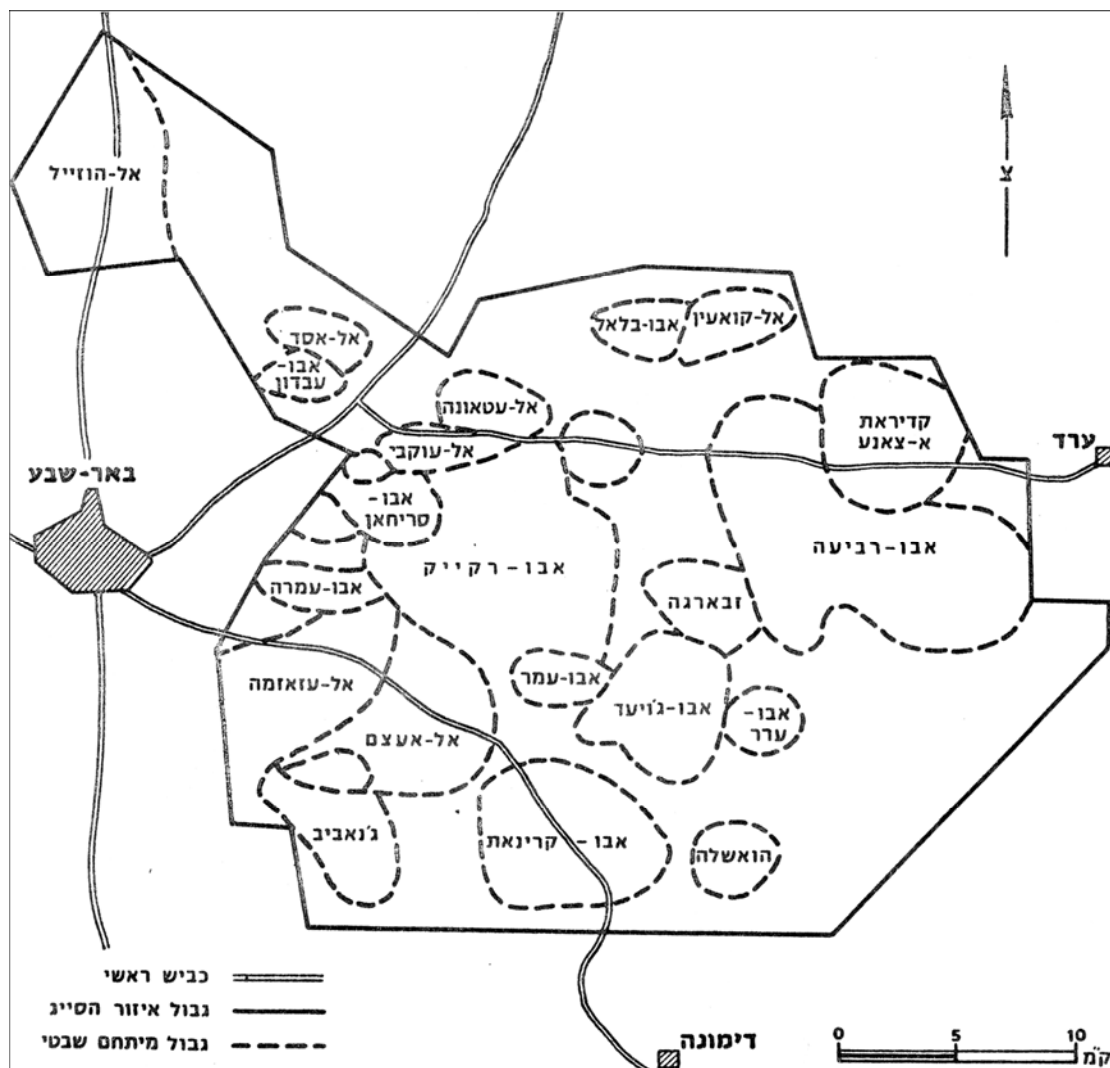
בעקבות ועדת גולדברג – האם איבדה ישראל את הנגב הצפוני?

ארנון סופר, קתדרת חייקין לגיאואסטרטגיה

רקע

בשנת 1949 מנו הבדווים בדרום הארץ כ-13,000 נפשות. בערב מלחמת השחרור מספרם נאמד בכ-60,000 נפשות ורובם התפזרו בתום המלחמה לדרום הר חברון, לסיני או לדרום ירדן.

בשנים הראשונות להקמת המדינה, קברניטיה היו טרודים בביטחון, בענייני קיבוץ גלויות ובבניית כלים למדינה חדשה. לא היה אז זמן לחשוב או להתייחס לקבוצה זניחה של נודדים במרחבי הנגב שממילא רוכזו באזור שנקרא אזור הסייג (מפה 1).

מפה 1: פריסת הבדווים בנגב 1960

ב-1970, כעבור כ-20 שנה, כבר עלה מספרם ל-25,000 נפשות, אבל ישראל נמצאה בין מלחמת ששת הימים למלחמת יום כיפור, והבדווים רק התחילו לבצבץ מהשטח. ב-1990 מספרם כבר עלה ל-87,000 נפשות וכעבור עוד 18 שנים, דהינו ב-2008, הם כבר מונים כ-180,000 נפש – כגודל העיר באר שבע. מכיון שהריבוי הטבעי אצלם הוא כ-5%-5.5% בשנה, תכפיל עצמה אוכלוסייה זו עד 2020 והם יתקרבו ל-400,000 (אם נוסף על ריבויים הטבעי הם יוסיפו לקנות נשים מחוץ לגבולות ישראל ואחר כך יקבצו אליהם קרובי משפחות של אותן נשים). ב-2020, הם יהיו כ-20%-25% מכלל ערביי ישראל. זה מספר מאוד משמעותי (בן דוד, 1996; ביסטרוב, סופר, 2007: 68),

לריבוי טבעי כה גבוה מגיעים הבדווים על ידי הולדת ילדים מנשים רבות. גם ב-2009, כדי שליש מן הגברים הבדווים בדרום נשאו יותר משתי נשים, וחלקם לא הסתפקו בפחות מארבע, והם מביאים לעולם כדי 10-20-40-100 ילדים, ויש מקרים ספורים גם של משפחות שבהן לגבר אחד כ-150 ילדים.

באמצע שנות ה-60 התחילו השלטונות לתת דעתם לאתגר הבדווי והוחל בניסיון ליישבם ביישובי קבע מתוכננים. טיפשות, זלזול ואדישות הולידו יישובים שאינם מתאימים לחברת נוודים במעבר, ולאחר שכבר הוקמו היישובים, שכחו השלטונות לקדם אותם וללוות אותם כמתבקש. בינתיים, פזורות הבדווים הלכו וגדלו וגם התפשטו בכל מרחבי הנגב הצפוני, בצאתם מתחומי אזור הסייג. ככל שמאמץ ריכוז הבדווים ביישובי הקבע גדל, כך רבתה האוכלוסייה בפזורות עקב ריבוייה הגבוה, (ב-2009 נאמד מספר תושבי הפזורה ב-60,000–80,000 נפשות לפי גרסאות שונות לעומת כ-120,000 ביישובי הקבע).

נכון לשנת 2008 בנו הבדווים בדרום כ-50,000 מבנים לא חוקיים, ובכל שנה הם מוסיפים כדי 1,500–2,000 מבנים חדשים (דוח גולדברג, 2008).

נציין, כי המגורים בפזורות הם הרי אסון, שכן לתושבים אין מערך דרכים מסודר ואף לא תשתיות של מים, חשמל, בריאות וחינוך. בעצם, זו חברה שאינה מוכרת לשום דבר ועניין בעוד שיעור הילדים בקרבה שובר שיאי עולם. אם בקרב היהודים שיעור הילדים עד גיל 18 מתקרב ל-30%, ואצל ערביי ישראל הצפוניים כדי 40%, הרי בקרב הבדווים הוא מגיע ל-62%! ילדים אלה גדלים כילדי הפקר, מוזנחים, ללא חינוך מסודר, והם מרירים ומוכנים לנקמה, אלימים, וכל מה שמלווה נוער שוליים. מכאן גם ממדי האלימות שאין כמותם בשום מרחב אחר בישראל, ולכך תוצאות

קטלניות לאוכלוסיית הבדווים עצמה ולכל הסובבים אותה בכל מרחבי הנגב הצפוני, הדרומי והשפלה (ביסטרוב, סופר, 2007; צאצאשווילי, 2003).

אסור אפוא להתרשם רק מגודל האוכלוסייה הבדווית בדרום במונחים סטטיסטיים, אלא יש להתייחס למציאות בדרום כאל טרגדיה אנושית, ובד בבד כאל תחילתו של איום אסטרטגי על ישראל שהרי היקפי התפשטותם של בדווי הדרום הם תופעה שאיננה קבילה בשום מדינה, ובוודאי לא במדינה קטנה וצפופה כישראל, מה גם שכחצי משטחיה מוקדשים לביטחון וכל קילומטר הוא קריטי לצרכיה ולעתידה.

כיצד מנסה הממסד להתמודד עם האתגר הבדווי?

כפי שצינו, באמצע שנות ה-60 החל הממסד להפנים כי לפניו אתגר המחייב פתרונות ומהר. אבל במדינת ישראל, עם ממשלותיה המתחלפות בתדירות גבוהה, שיטת העבודה היא כדלקמן: מוקמת ועדה לטיפול בנושא, כעבור כמה חודשים היא מגישה המלצה לממשלה, אך זו בינתיים מתפטרת, או השר הנוגע לדבר מתחלף, באשר חדש שהוא תמיד חכם מקודמו ומציע להקים ועדה חדשה מטעמו, ויש לכך יתרון חשוב נוסף: כל עוד ועדה חדשה עוסקת בנושא, אין הוא צריך לבצע דבר והוא מתפנה לעניינים אחרים. על פי מסקנות דוח גולדברג (להלן) הוקמו במהלך השנים עשרות ועדות לטיפול בעניינים של הבדווים, ונעשה מעט, וגם זה טלוי על טלוי, ופתרון מניח את הדעת טרם נמצא. נעיר בצער כי המציאות העגומה של אין משילות בישראל איננה נוגעת רק לעניין הבדווים, אלא לכל דבר ועניין – תחבורה, מים, חשמל, חינוך, אכיפת החוק, בתי המשפט, פיזור האוכלוסייה, תכנון לאומי ותחומי חיים אחרים.

הוועדה האחרונה, שהתמנתה ב-23.12.07, הפיחה תקוות רבות בקרב כל הנוגעים בדבר והחרדים לעתידה של ישראל (ובהם כותב שורות אלו, המוטרד מן ההיבט הביטחוני-תכנוני-חברתי, ואחרים המוטרדים מן ההיבטים החברתיים-מוסריים-הומניים). כבר בשלב זה אטען שאינני חושב שגופי NGO רבים המתערבים בנעשה בנגב רוצים באמת בטובת הבדווים. מה שמניע אותם הוא טובת עצמם והארגון שהם מייצגים. קשה לי להאמין שארגון המציע להכיר בכל הפזורות מתכוון באמת להיטב עמן, בידעו שלעולם שום ממשל לא יוכל לקדם עשרות רבות של פזורות ולהצעידן קדימה למאה ה-21. אלה ארגונים שרבים מן הפעילים בהם נאיבים אך מנהיגיהם המדברים במתק שפתיים מעוררים אי-אמון, ועשייתם מביאה בסופו של דבר לאסונות, וקודם כל על הבדווים עצמם. ארגונים אלה רוצים להפוך את פזורות

הבדווים למעין שמורות אינדיאנים ולמנוע את קידומם (יפתחאל 31.5.08, שם הוא מביא רשימה של ארגונים כאלה; לא על המפה, 2008; שולי הרטמן 18.12.03).

בינואר 2008 התחילה הוועדה הנ"ל לפעול מטעם שר השיכון, ובראשה עומד השופט בדימוס של בית המשפט העליון, שגם היה מבקר המדינה, אליעזר גולדברג (להלן ועדת גולדברג). הצטרפו אליו שבעה חברים: שני נציגי ציבור, שני נציגי ציבור מקרב הבדווים ושלושה נציגי הממשלה (שיכון, אוצר, משרד ראש הממשלה).

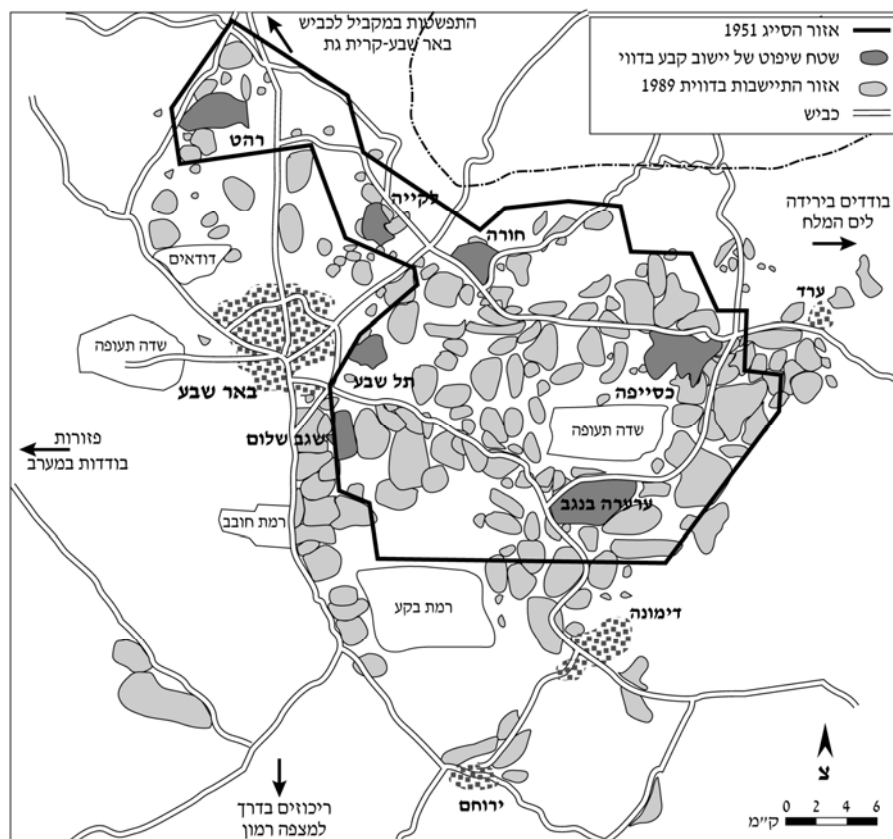
ביום 11.12.08, אחרי שנה של עבודה, פורסמו מסקנות ועדת גולדברג. כדי לבחון את מסקנותיה של ועדה אחרונה וחשובה זו מן הראוי שנציג את התפתחות יישובי הקבע בנגב הדרומי עד ל-11.12.08. רק אז נוכל לבחון את המסקנות ואת המשתמע מהן.

במפה 1 הצגנו פריסת הבדווים פחות או יותר נכונה לשנת 1960, תקופה שבה עדיין אין שום יישוב קבע אלא רק פזורות.

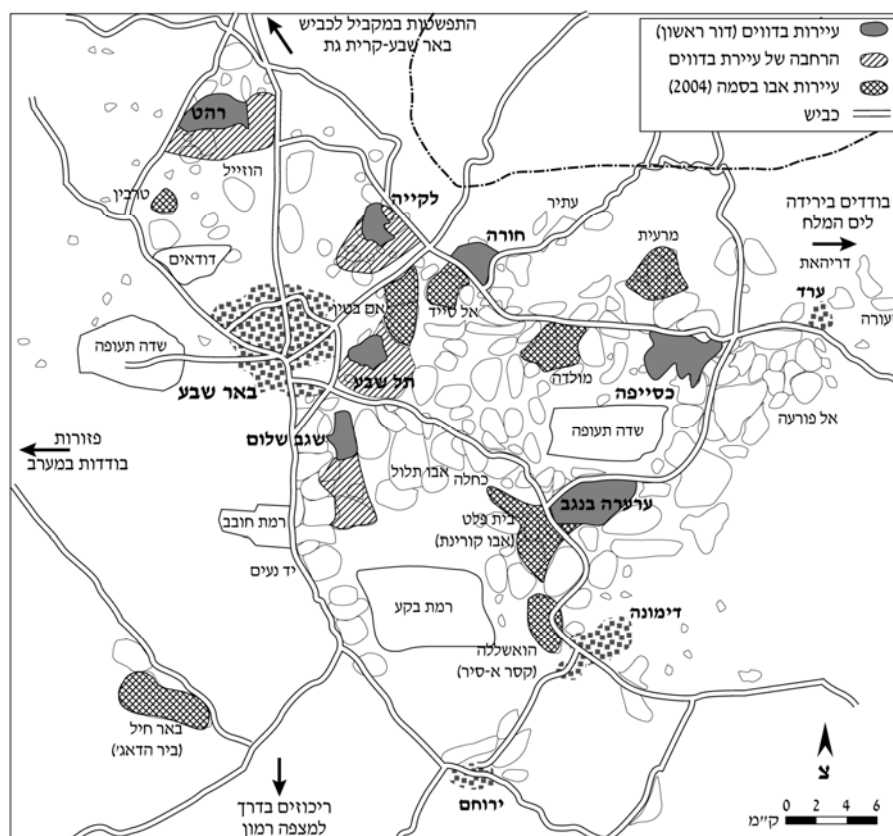
במפה 2 הראינו את פריסת הבדווים בדרום לאחר שכבר הוקמו שבעה יישובי קבע. הראשון היה תל שבע ואחר כך הוקמו שגב שלום, לקייה, והגדול מכולם – רהט. בעקבות הסכם השלום עם מצרים והצורך בהעברת שדות התעופה מסיני לישראל פונו תושבים מאזור שדה תעופה נבטים והועברו ליישובים ערערה וכסיפה בשנת 1989 הוקם היישוב האחרון בסדרה זו, חורה (בסה"כ שבעה יישובים).. באותה השנה התגוררו ביישובי הקבע 40,376 נפשות ובפזורות 46,000 נפשות. האחרונים, למרות הקמת יישובי הקבע, סירבו להתפנות אליהם והאוכלוסייה בפזורות הלכה וגדלה במהירות.

ב-28.12.03 החליטה הממשלה על הקמת מועצה אזורית חדשה, אבו בסמה, שבה אמורים היו לקום חמישה יישובים שכבר היו להם תוכניות מתאר מקומיות ובתוכנית היו עוד שני יישובים שיצטרפו למועצה מאוחר יותר (אום בטין ומולדה) (מפה 3). שש שנים חלפו מאז. במועצה החדשה נבנו בתי ספר, נסללו כבישים, פה ושם רואים אורות בחשיכה, אך גידול האוכלוסייה המהיר בפזורות נמשך ונדמה שאין פתרון לנעשה בדרום.

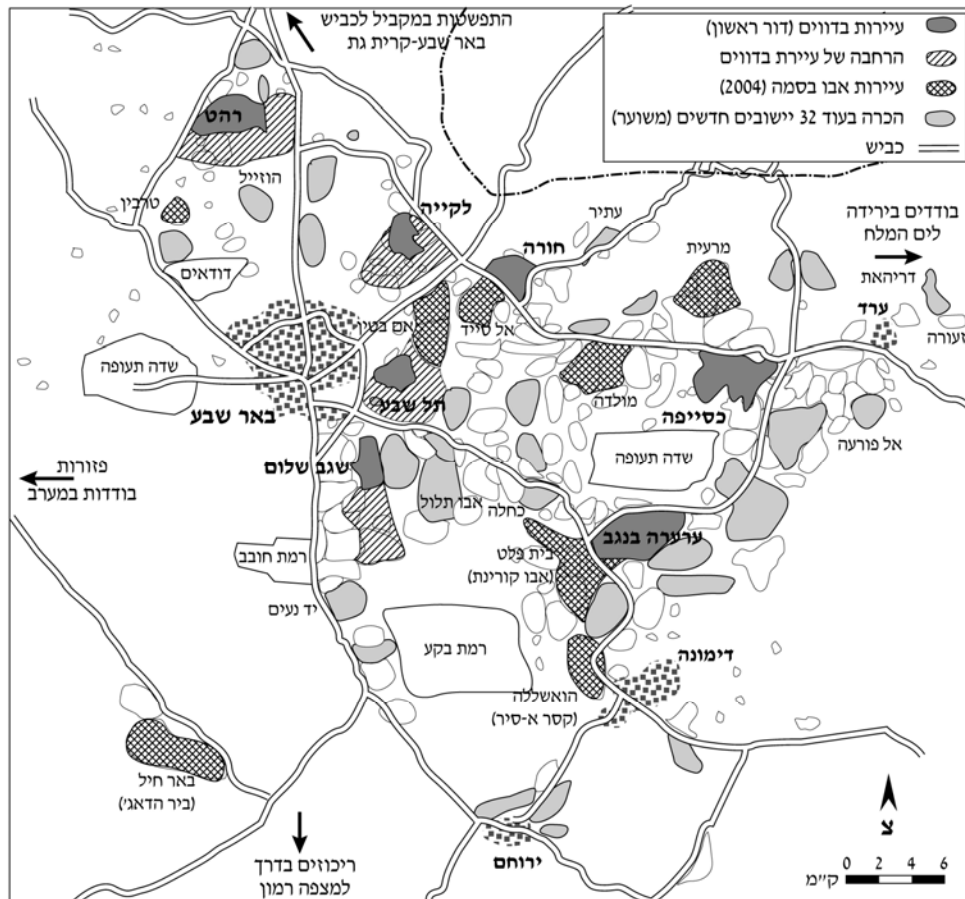
גופי תכנון שונים (מהם גופים שדעתי עליהם ידועה) הקימו קולות זעקה באמצעות התקשורת ותוך הצגה מעוותת של המציאות בדרישה להכיר בכל הפזורות כביישובי קבע. מדובר על פי הצעתם ב-46 יישובים, ואם נפחית את ה-14 הנ"ל ואשר כבר הוכרו, – הרי התוספת היא של 32 יישובים חדשים (דוח גולדברג, נספח 5) (מפה 4). זהו הזמן שוועדת גולדברג נכנסה לתמונה.

מפה 2: פריסת הבדווים בנגב 1989

מפה 3: פריסת הבדווים בנגב 2006

מפה 4: פריסת הבדווים בנגב על פי נספח 5 בדו"ח ועדת גודלברג 2008 (הכרה ב-46 פזורות, מיקום משוער)

מהן המלצותיה של הוועדה?

בסעיף 108 (עמ' 32 בדוח) נאמר:

"הכרה בכפרים הבלתי מוכרים בסייגים שיפורטו היא שתמנע הנצחת המצב הבלתי נסבל. יש לשלב יישובים אלה במערך היישובים הקיים".

אני למד מהנכתב כי הוועדה מציעה בעצם להכיר בכל הפזורות הקיימות, כדי למנוע אי-הבנה באשר לכוונות הוועדה, נתקדם לסעיף הבא בדוח, סעיף 109, שבו נאמר: "יש לאמץ הגדרה יישובית חדשה עבור הכפרים הבלתי מוכרים, אשר יקבע כי הם יוכרו בעתיד... בדרך זו ייווצרו אשכולות, יישובים... בתקופת הביניים יסופקו להתיישבות במעבר שירותים כמו ליישוב מוכר".

ברור לכל בר דעת שאם יסופקו השירותים ליישובים לא מוכרים, בעצם מכירים השלטונות כי זהו בית או יישוב שלא יוזז ממקומו לעולם. השימוש במונחים השאולים

מתמ"א 35 מטרידים אותי לא פחות, שכן לדעתי הם נועדו לערפל, לעמעם ולטשטש את המציאות ובכך להסתתר מאחורי אי-עשייה או השלמה עם מציאות כאובה, שכן המושגים "אשכולות", "יישובים במעבר", "יישוב פרברי", "יישוב "פרברי-כפרי" אינם ברורים.

ומה באשר למציאות קיומם של 50,000 בתים לא חוקיים? על כך הוועדה ממליצה בזה הלשון: "נגדיר את אלה בתחום התכנית כ'אפורים'.... ותכשיר אותם ותאפשר חיבורם החוקי לתשתיות כפי שהערנו למעלה, הוועדה מלבינה באופן גורף את העבירות על החוק ומנציחה את המציאות בדרום. האם שקלה הוועדה מה משמעות הכרה גורפת זו לגבי יתר עבירות הבניה בכל רחבי הארץ? מדוע שלא יזעקו מתנחלי יש"ע לגבי מאות המאחזים הלא חוקיים שלהם?

ובאשר למציאות בשטח, האם יימצאו התקציבים לחבר 50,000 בתים (נכון לינואר 2009) לתשתיות הכרחיות של מים, חשמל, דרכים, ביוב? כמה שנים יידרשו לשם כך בפריסה כה נרחבת? נניח שבמדינת ה"אין משילות" זה יארך כעשור, עשור וחצי, הרי עד אז כבר תוכפל אוכלוסיית הבדווים בדרום ונדבר אז על 100,000 בתים לא חוקיים... שיאושרו בדיעבד.

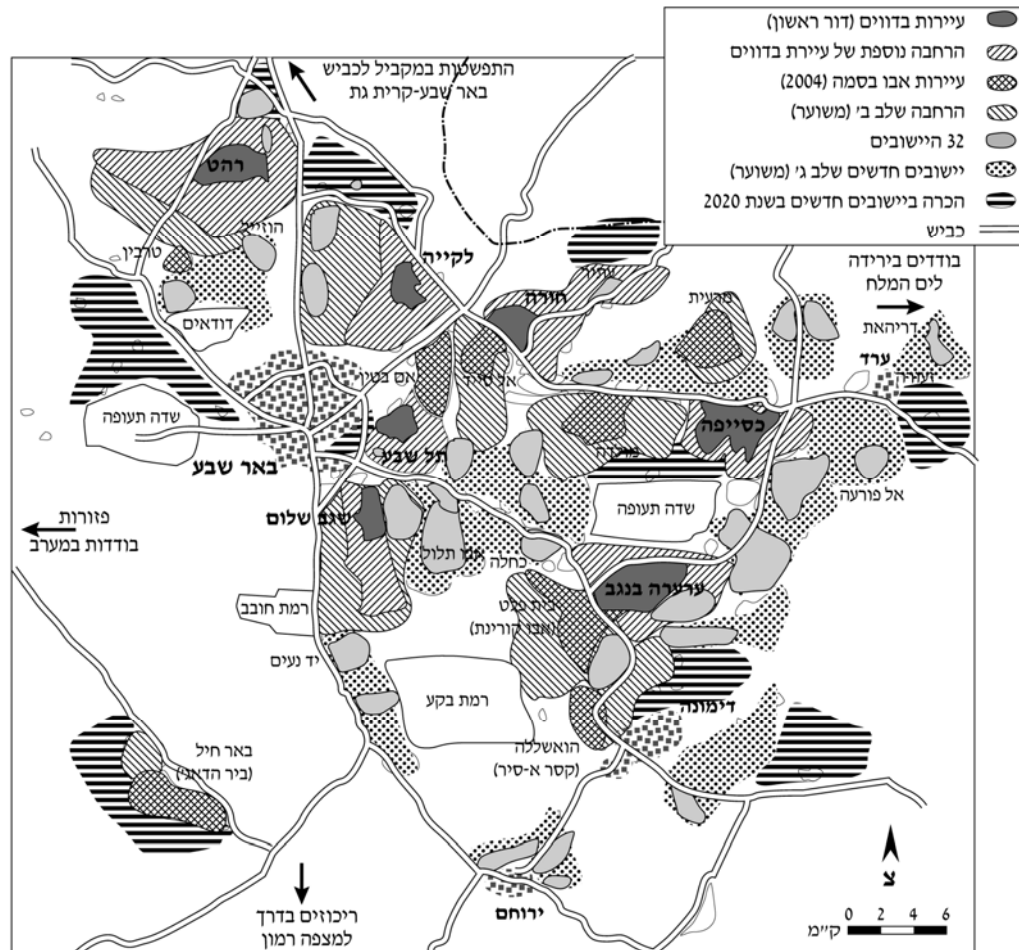
השופט גולדברג מודע לבעיה זו וקובע "כי על המדינה לממש את המדיניות המוצעת ב-5-7 שנים כשראשי המגזר הבדווי, נכבדיו ומנהיגים מטים אף הם שכם". לאור הערותינו, ברור שזה לא יתממש ב-5-7 שנים. ברור לא פחות במציאות ועל פי תגובות הבדווים מיד לאחר פירסום מסקנות הוועדה, שהבדווים לא ייתנו כתף לכך ולכן יש לשקול אם המלצות הוועדה ישימות.

השופט גולדברג, בתפיסתו המערבית, מוסרית, עניינית קובע (סעיף 145, עמ' 40) – "על הבדווים להפנים כי הזמן דוחק".

אין הוא מכיר את הבדווים, אין הוא מודע לכך שאין להם שעון, שהזמן אינו דוחק, אדרבה, הם המתינו 60 שנה ומקבלים את כל מה שרצו (לא דנו במסמך זה בסוגיית הקרקע ורק נציין כי גם דוח גולדברג קובע שאין להם שום בעלות וזכויות על קרקעות הנגב, אך עם זאת הדוח מציע שהמדינה תשלם להם פיצויים שאינם מגיעים להם (הערות אלו מקובלות על כותב שורות אלו לחלוטין, ולכן אין צורך לדון בעניין במסמך זה). הם ימתינו עוד 30 שנה וכל הנגב הצפוני ויותר ממנו יהיה בידיהם, לכן אין זמנם דוחק, יאמר השופט, אבל מה יהיה על ילדיהם ונשותיהם האומללים? צר לי לקבוע כי במזרח התיכון בכלל, ובקרב הפלשתינים בפרט, לא ראיתי דאגה יתרה לילדים ולנשים, לא בעזה, לא ביו"ש, לא במחנות הפליטים בשישים השנים האחרונות, לא

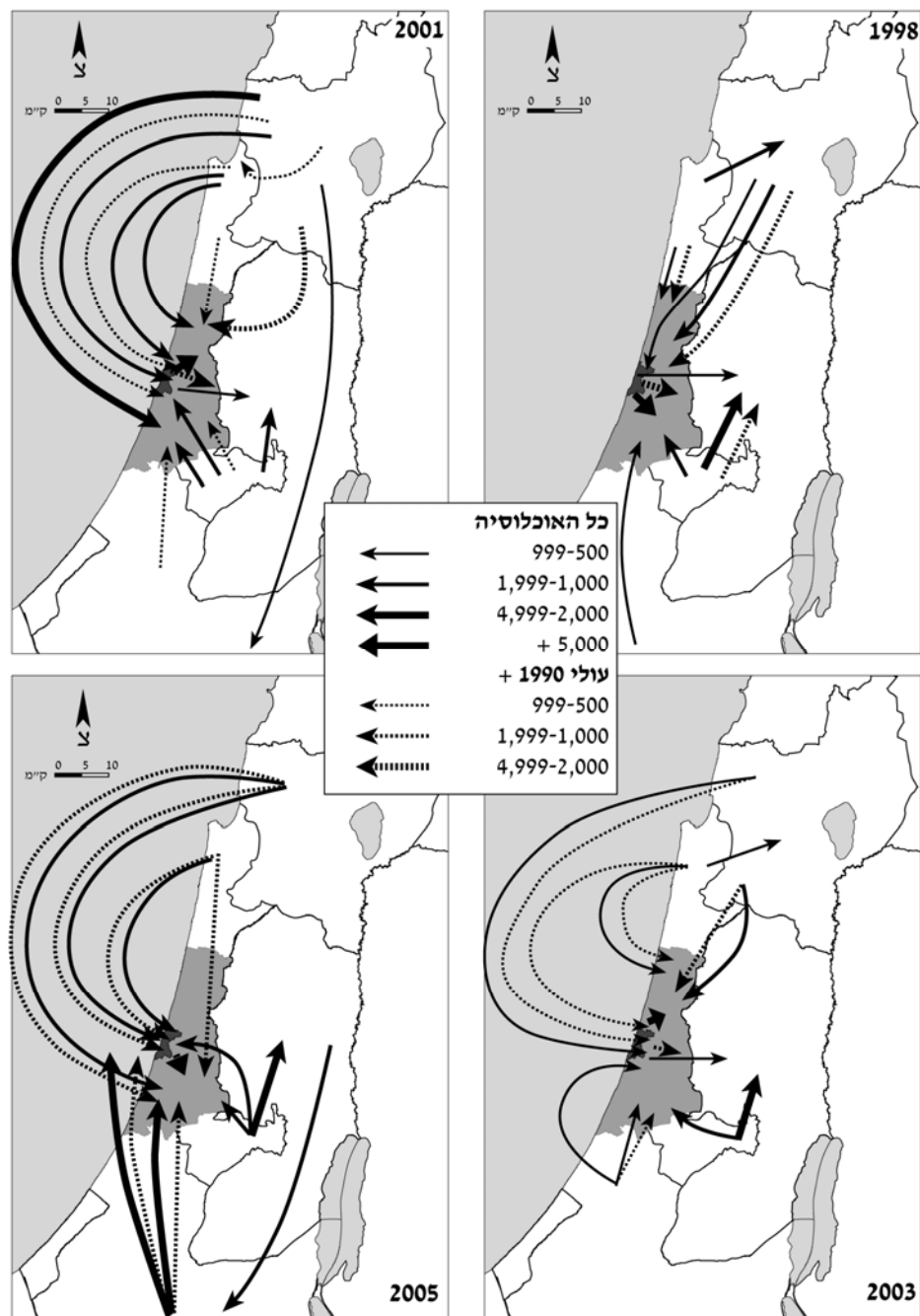
במקומות אחרים, אבל כן ראיתי מאות מקרים של הריגת נשים על כבוד המשפחה ועוד מעשים נוראים.

כדי להמחיש את המשמעות של המלצות ועדת גולדברג הישירות והעקיפות אנו מציגים את מפה 5 ובה כל היישובים שכבר הוכרו לפני הנגב בעוד עשור על פי המלצות הדוח.

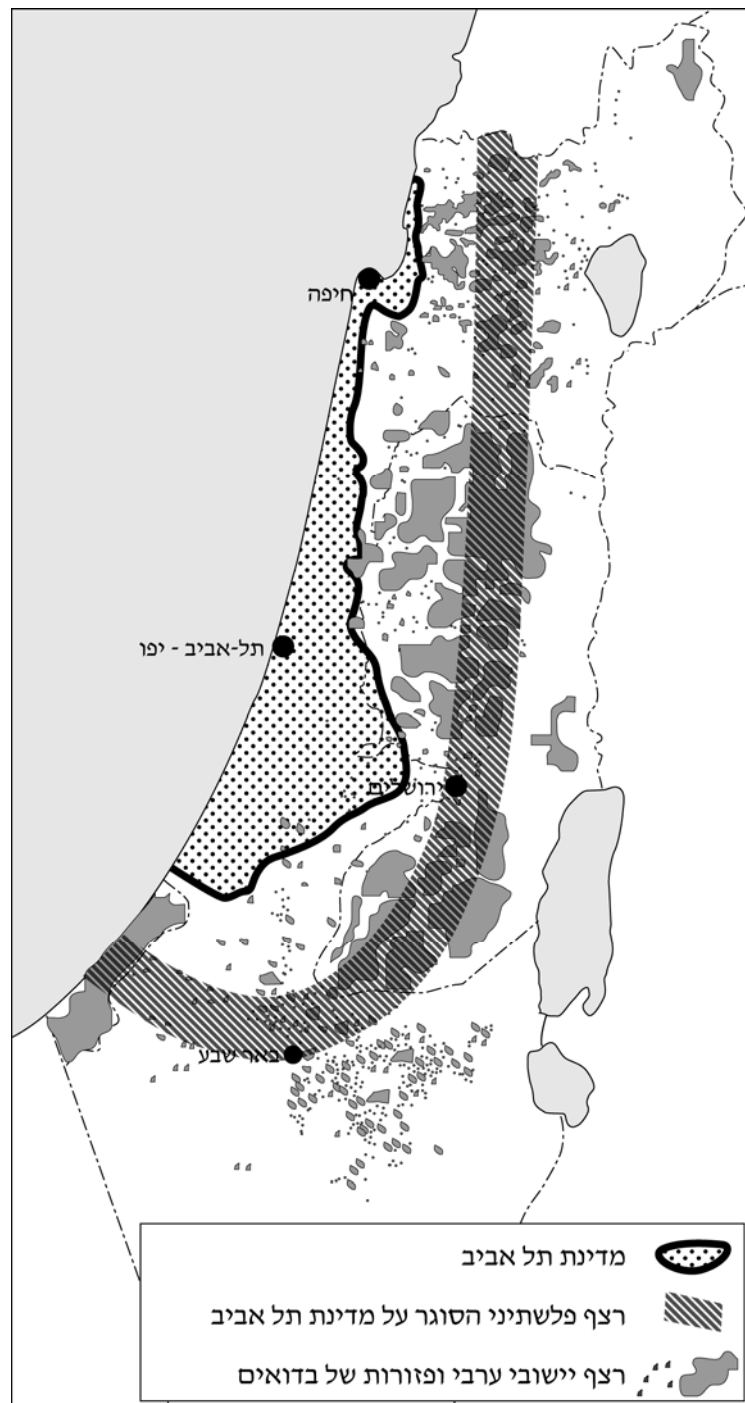

מפה 5: פריסת הבדווים בנגב אם נקבל את המלצות ועדת גולדברג 2009–2025

כדאי להוסיף ולשרטט את מפת הדרום עשור מאוחר יותר, כדי לרמוז שאחרי ההכרה בכל 46 היישובים המומלצים נצטרך להכיר בעוד 40–60–100 יישובים חדשים (מפה 5). רק אחר כך יהיה מקום לשאול: מי יקדם מספר כל כך גבוה של יישובים חדשים בעלי אוכלוסייה כל כך חלשה ממילא? מה יהיה בינתיים עם הנוער הבדוי המתוסכל והממורמר? מה יקרה בינתיים ליישובים כדימונה, ירוחם, ערד, באר-שבע, מיתר, להבים, משמר הנגב ואחרים במציאות כזאת? (על כיווני ההגירה מהדרום, כמו מהצפון וירושלים, ראה מפה 6). וכדאי גם לראות את משמעות הפריסה הזו על רקע של ארץ ישראל כולה (מפה 7).

מפה 6: מגמות הגירה פנימית בישראל בשנים נבחרות

מפה 7: פריסת האוכלוסייה הערבית בארץ ישראל מול מדינת תל אביב

נוסיף כי בינתיים (נכון ל-2009) מתכוון צה"ל להמשיך בתוכניתו החשובה להעביר את בסיסיו דרומה. האם קצינים ונגדים על משפחותיהם יסכימו לרדת לנגב במציאות הגאוגרפית והחברתית-פוליטית שהצגנו? בעיקר יש לשאול אם אין זה יותר מדי יומרני לבקש מאוכלוסיית ההיי-טק של צה"ל, היושבת ברוכה באזור תל-אביב, לרדת לדרום על משפחותיהם!

אלו ואחרות הן שאלות רטוריות – התשובה עליהן ברורה וגורלית! אם נקבל את המלצות ועדת גולדברג ונכיר בכל הפזורות או אפילו במרביתן, ישראל היהודית-ציונית ודמוקרטית תלך ותאבד את הנגב הצפוני. ישראל תלך ותתכנס לתוככי "מדינת תל אביב", והנגב על מתקניו האסטרטגיים יהיה אזור מופקר.

מה צריך וגם אפשר לעשות כדי למנוע תחזית כה פסימית כמו שתוארה במאמר?
להלן אציג את הצעתי כפי שהוגשה לוועדת גולדברג ב-27.1.08. בהצעה דנתי רק בהיבטים המרחביים של הסוגיה, אך מובן מאליו שבפתרון הפיזי אין משום פתרון מספק לנושא, ושבמקביל להתיישבות הפיזית יש לתת מענים תשתיתיים, חינוכיים, בריאותיים ובעיקר כלכליים על מנת להביא ליישוב הבדווי בדרום רווחה כיאה ליישוב בחברה מערבית במאה ה-21.

הצעה זו דומה בקוויה הכלליים להצעת חברים במועצה לביטחון לאומי (מל"ל), כפי שהוצגה בפומבי בינואר 2006 וכפי שהתגבשה במל"ל זמן רב קודם לכן. העברתי לא פעם למל"ל חומרים משלי וגם נכחתי בישיבות ובפגישות עם האחראים לנושא (פראוור, סרפוס, 2006).

על פי ההצעה, יש להרחיב ולפתח במהירות רבה את 14 היישובים שכבר הוכרו, ולהוסיף לרשימה עוד 5–6 יישובים חדשים לפי העניין, כדי שיקלטו את 55,000 תושבי הפזורות שנותרו שם (נכון ל-2008). להלכה, כל יישוב יצטרך לקלוט כ-2500 נפשות או כ-250 בתי אב בלבד.

בתכנון היישובים החדשים ובשיקולי העברת תושבי הפזורות ליישובים הקיימים והחדשים יש להביא בחשבון מסורות, יחסים בין שבטים, חמולות ומשפחות, בין בדווים טהורים ופלחים, שיקולי ביטחון לאומיים, שיקולי סביבה וצירי תחבורה.

כל משפחה תוכל לקבוע לאן יש בדעתה לעבור ושם יוקצה לה שטח לבנייה וגם משק עזר לפי רצונה. כל משפחה תפוצה בעין יפה על תביעות הקרקע שלה (תביעות שאינן מוצדקות) – כל זאת על מנת לסיים את עניין הפזורות. הממשלה תשלם למשפחות כסף רב יחסית וגם תסייע במעבר ובבנייה החדשה, הכול בתנאי שייקבע היום בו העברת הבדווים מהפזורה תגיע לסיימה. באותו יום קובע יסתיים עידן ה"גזר" וההטבות, ומי שיסרב לעבור מרצונו יפסיד את כל זכויותיו הנדל"ניות והכלכליות ויעבור למקום שיועד לו מבעוד מועד בצוו השלטונות ובאכיפתם.

החלטת ועדת גולדברג או מי שימונה על ידה תהיה סופית, ולא יהיה מקום לפנייה נוספת לערכאות משפטיות, שכן כל פנייה כזאת תגרור פתרונות לשנים ותשוב ותפיח רוח סרבנית אצל אלה שכבר היו מוכנים למעבר, ובעניין זה הזמן דוחק ביותר. שהייה

של שלוש שנים משמעותה פשוטה: גידול של האוכלוסייה הבדווית בדרום בכרבע ממה שהיא כיום.

נראה סביר שמועד סופי לפתרון כל הבעיות יקבע ל-1.1.2012. כל המערכות הבריורקרטיות במדינה יתגמשו על פי שיקוליה והחלטותיה של אותה ועדת-על שמטרתה ברורה ואחת, וב-1.1.2012 כל פזורות הבדווים בדרום יעברו ליישובי הקבע ויתחיל שלב ב' בטיפול בבדווים, שלב חיזוקם החברתי-תשתיתי-כלכלי.

יש להביא בחשבון שכוחות רדיקליים ינסו לטרפד כל מהלך שיביא קץ לסבלם של הבדווים, ואלו יפעילו עיתונות רדיקלית וארגוני אנרכיה בין-לאומיים, והרעש והמהומה יהיו גדולים. במקרה זה יש לאמץ את האמרה הידועה: שהכלבים ינבחו – והשיירה תעבור! במלחמת "עופרת יצוקה" הוכיח צה"ל כי אפשר למנוע מן התקשורת כניסה לשטחי הלחימה במשך שלושה שבועות של עימות. בבוא העת, אם יהיה צורך בכך, אפשר יהיה להחליט על גיוס המשטרה לסיוע לעשות זאת שוב והפעם למפעל להצלת החברה הבדווית בדרום מכאוס.

יש מקום לתכנן את הרחבת היישובים הוותיקים כמו את קבוצת היישובים החדשים בסגנון כפרי ולאפשר לכל משפחה לעבד משק עזר בצורת מטע זיתים, מרעה או ירקות וגם במשולב, ויש להקצות לשם כך כמויות מים מספיקות – ויש מים למכביר למטרה חשובה זו.

מה היתרונות בהשלמת מפעל זה?

במקום עשרות ואולי מאות יישובים שיוכרו פורמלית בכל פזורות הבדווים בנגב אך יישארו מוזנחים ושכוחי אל, אפשר יהיה ב-20 היישובים שהוכרו להעניק לבדווים בדרום איכויות חיים שהם ראויים לה, והמדינה גם תוכל לממן זאת. במקום פריסה מרחבית "פראית" הסוגרת אופציות לפיתוח בכל הדרום, ריכוז הבדווים ב-20 יישובים יאפשר את הרחבת הערים הקיימות דימונה, ערד, ירוחם ובאר שבע, וכן יאפשר את העברת צה"ל דרומה. צמיחה של יישובים אלה רק תסייע לבדווים בתחומי התעסוקה החינוך והתרבות, וכולם יצאו נשכרים.

זוהי משימה לאומית המתבקשת גם משום לחצי אוכלוסייה גדולים במרכז הארץ והצורך בדילול העוצמה הצבאית שסביב מטרופולין תל אביב.

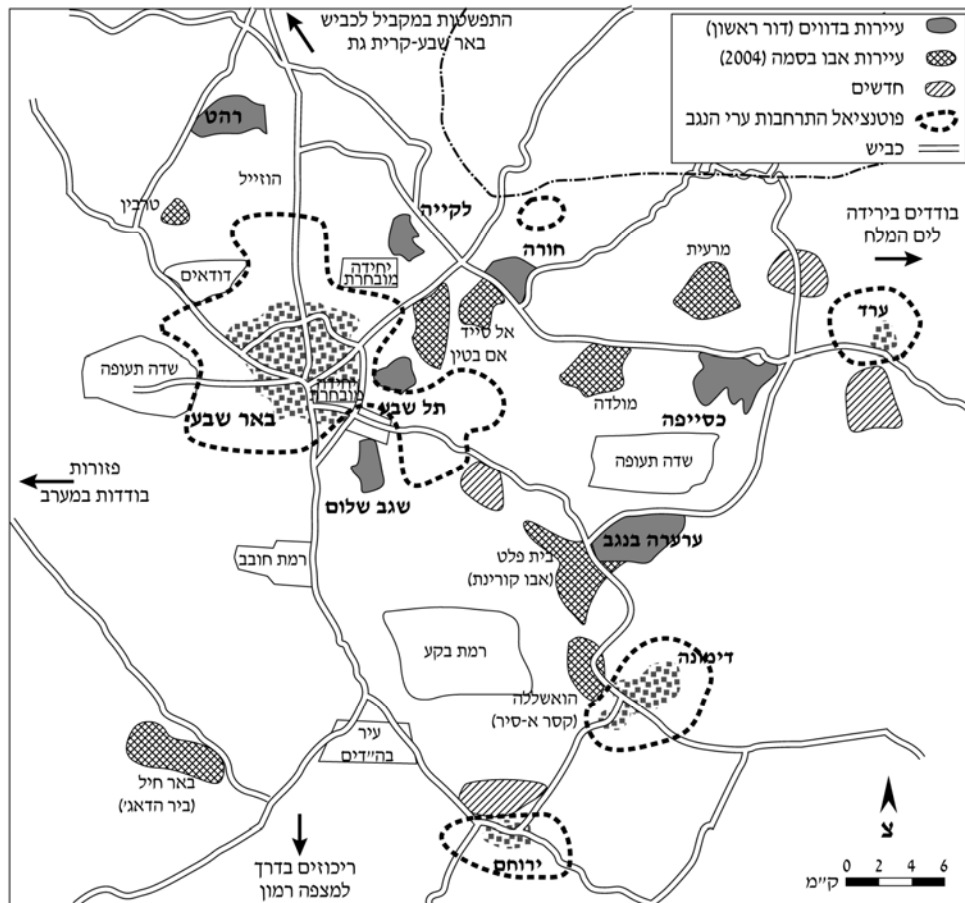
במפה 8 אנו מציגים את מפת הנגב בהנחה שהמפעל מצליח ובה מופיעים 20 היישובים הבדווים, היישובים הוותיקים בנגב ואפשרות ההתרחבות והפיתוח שלהם וכן פריסת צה"ל המתוכננת. אפשר להשוות מפה זו למפה קודמת (מפה 5) שבה

נכנעה הממשלה לתהליכים הכאוטים העכשוויים, וכל בר דעת יוכל לעמוד על היתרונות שבריכוז הבדווים.

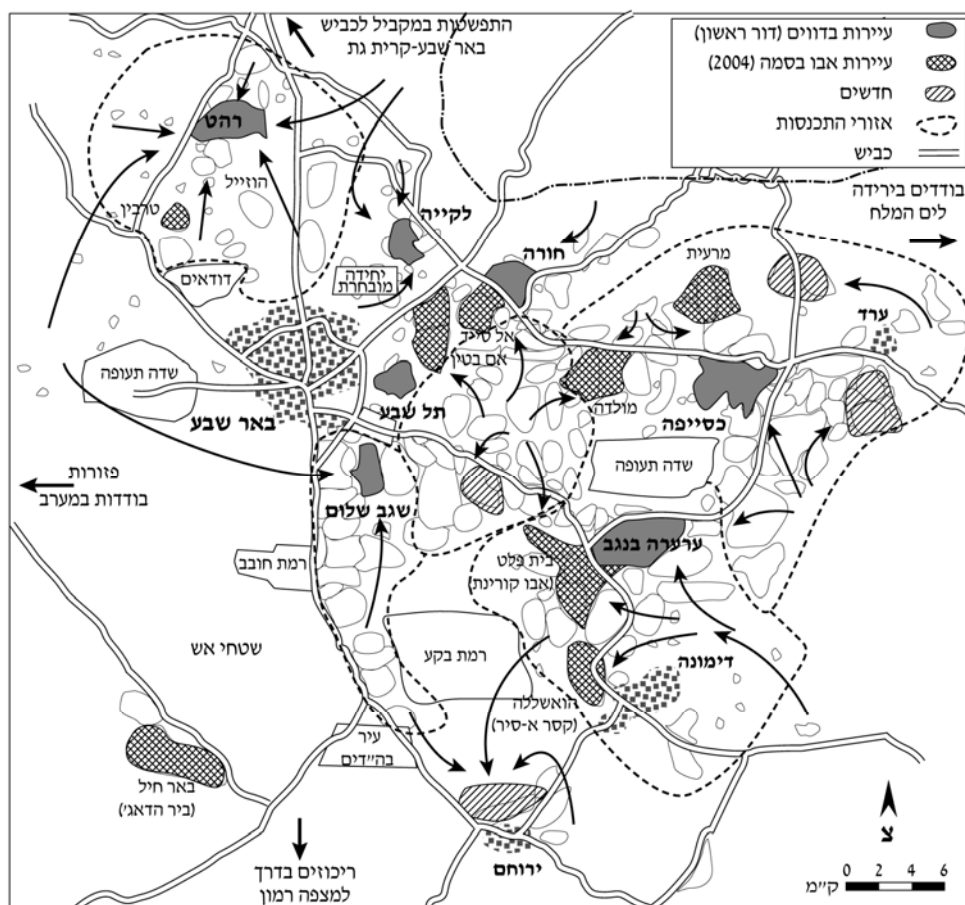
פתרון כזה ייתן מענה לשורה של מחדלים סביבתיים המסוכנים לבדווים, כמו סמיכות יתרה לרמת חובב, לגדרות שדה התעופה בנבטים או לאזורי האימונים של צה"ל (מפה 9).

האם מדינת ישראל – מדינה שאין בה משילות כבר שנים – תוכל לאמץ את הצעתי (והצעת מל"ל) וליישמה? נראה שלא, כל עוד לא יחול שינוי במבנה השלטוני בישראל מ"דמוקרטיה אנרכית" למשטר מתפקד.

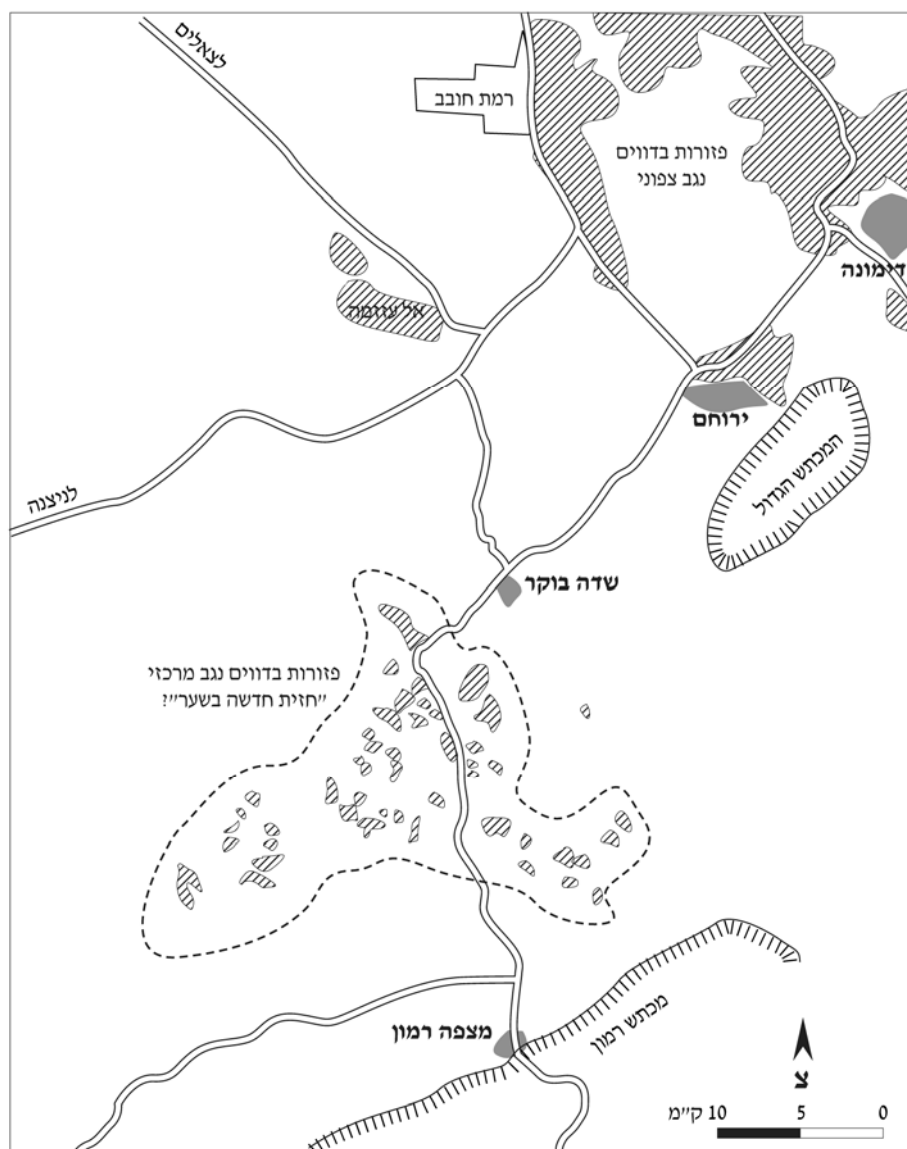
אם כן, יש לצפות שמספר הפזורות שתוכננו רק ילך ויגדל ועמן הכאוס, העוני, ההזנחה והאלימות, ומנגד בריחת האוכלוסייה החזקה מהנגב ואי-מימוש תוכנית צה"ל "דרומה". ההמשך של תהליך זה אינו דורש פירוט, הוא מובן מאליו.

מפה 8: הצעת המחבר לפריסת יישובי הבדווים בנגב הצפוני בשנת 2012

מפה 9: מודל לתהליכי התכנסות הבדווים מן הפזורות ליישובי הקבע הישנים והחדשים עד 2012

מפה 10: חזית חדשה בדרך: פריסת הבדווים בנגב המרכזי (ינואר 2009)

אפילוג

בעוד אנו דנים בנעשה בנגב הצפוני אפשר כבר בראשית 2009 לראות כיצד מתפתחת "חזית חדשה" בין הבדווים לשלטונות המדינה שאין בה "משילות", והפעם זה קורה בנגב המרכזי. תמונת פריסה בדווית עדכנית בנגב המרכזי לראשית 2009 מצורפת במפה 10.

ביבליוגרפיה

- ביסטרוב ג', א' סופר (2007), **ישראל 2007–2020 על דמוגרפיה וצפיפות**, חיפה: קתדרה חייקין לגיאואסטרטגיה.
- בן דוד י' (1996), **מריבה בנגב, בדווים, יהודים, אדמות**, המרכז לחקר החברה הערבית בישראל.
- **המועצה האזורית אבו בסמה**, 2004, באר שבע: המועצה האזורית אבו בסמה.
- הרטמן שולי, (דוברת במקום) **מתכננים למען זכויות תכנון**, 18.12.03.
- יפתחאל אורן, **ועדת גולדברג והבדווים בנגב – סיכוי או סיכון?** הגדה השמאלית, בימה ביקורתית לחברה ולתרבות, 31.5.08.
- **לא על המפה, הפרת זכויות לקרקע ולדיור כפרים בדואים בלתי מוכרים בישראל**, 2008, Human Rights Watch.
- מדינת ישראל, **הוועדה להצעת מדיניות להסדרת התיישבות הבדואים בנגב**, 11.12.08 (להלן דו"ח השופט גולדברג).
- פראוור א', ל' סרפוס (2006). **הבדווים בנגב – מדיניות, קשיים והמלצות**, נייר רקע לסקירה בכנס הרצליה השישי על מאזן, החוסן והביטחון הלאומי.
- צאצאשווילי אלי (2003). "הבדווים בנגב – חיפוש אחר פתרונות", **ביטחון לאומי**, מס' 2–3, עמ' 107–136.